

Тадеева М.І.

**Розвиток
сучасної шкільної
іншомовної освіти
в країнах-членах
ради Європи**

МОНОГРАФІЯ

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК ????

ББК ???

Т53

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор

Т.М. Десятов

доктор педагогічних наук, професор

А.П. Максименко

доктор педагогічних наук, професор

І.В. Малафійк

Рекомендовано до друку

вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол №3 від 29 жовтня 2010 р.)

Тадєєва М.І.

Т53

Розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи: Монографія. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2011. — 432 с.

ISBN 978-966-10-1948-4

У монографії розглядаються теоретико-методологічні засади і практика розвитку систем шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи (кінець XX — початок XXI століття). Проаналізовано вплив специфічних внутрішніх (національних) та зовнішніх (загальноєвропейських) інтеграційних процесів на інтенсивний розвиток шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Європейського Союзу та модернізацію шкільного вивчення іноземних мов в постсоціалістичних країнах Ради Європи, що не ввійшли до складу ЄС. Виявлено вплив сучасних тенденцій розвитку шкільної іншомовної освіти на формування нової парадигми європейської освіти та обґрунтовано можливості використання прогресивних ідей європейського досвіду в Україні. Теоретично обґрунтовано основні напрями розвитку ранньої та середньої шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи, що базуються на основних положеннях Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

Для студентів, аспірантів, учителів загальноосвітніх шкіл, викладачів вищих навчальних закладів та науковців, що займаються проблемами іншомовної освіти та полікультурного виховання.

УДК ????

ББК ???

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 978-966-10-1948-4

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2011

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Інтеграція європейських країні стратегії розбудови шкільної іншомовної освіти	10
1.1. Вплив глобалізації та інтернаціоналізації суспільства на розвиток сучасної іншомовної освіти	10
1.2. Рада європи як прискорювач якісних змін у сучасному освітньому просторі та реформування шкільної іншомовної освіти	32
1.3. Механізми формування мовної політики інституціями ради європи	45
1.4. Стандартизація вимог до шкільної іншомовної освіти в рамках загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти	55
Розділ 2. Психолого-педагогічні та методичні концепції шкільної іншомовної освіти	65
2.1. Іншомовна освіта в системі мовної освіти європейських країн	65
2.2. Історичні підходи до вивчення іноземних мов у шкільній освіті європейських країн	85
2.3. Лінгвопсихологічні основи навчання іноземних мов	101
2.4. Соціокультурні концепції оволодіння іноземними мовами	119
Розділ 3. Національна мовна політика та розвиток систем шкільної іншомовної освіти країн-членів єс	130
3.1. Організаційні засади шкільної іншомовної освіти в країнах-засновниках єс	130
3.2. Формування систем шкільної іншомовної освіти в країнах першої хвилі вступу до єс (1973-1986)	141
3.3. Основні напрями реформування шкільної іншомовної освіти в країнах другої хвилі вступу до єс (1995-1996)	152
3.4. Модернізація шкільної іншомовної освіти у країнах третьої хвилі вступу до єс (2004-2007)	164
Розділ 4. Розвиток систем ранньої шкільної іншомовної освіти в країнах-членах ради європи	181
4.1. Теоретико-методологічні засади побудови ранньої шкільної іншомовної освіти	181
4.2. Практика ранньої шкільної іншомовної освіти в країнах єс	190
4.3. Модернізація систем раннього навчання іноземних мов у школах країн-членів ради європи, що не входять до європейського союзу	211
Розділ 5. Сучасний стан іншомовної освіти середньої і старшої школи в країнах-членах ради європи	227
5.1. Формування систем шкільної іншомовної освіти в середній і старшій школі	227
5.2. Удосконалення змісту національних шкільних навчальних програм з іноземних мов для середньої школи	243
5.3. Мовні проекти ради європи для середньої і старшої школи	251
Розділ 6. Сучасні тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти в країнах-членах ради європи	267
6.1. Порівняльний аналіз глобальних та національних тенденцій розвитку шкільної іншомовної освіти	267
6.2. Білінгвальна освіта і полікультурне виховання в системі шкільної іншомовної освіти	286
6.3. Навчання лінгвістично обдарованих школярів — пріоритетний напрям розвитку сучасної іншомовної освіти	303
6.4. Підготовка вчителя іноземних мов до формування міжкультурної комунікації школярів	313
6.5. Реформування системи шкільної іншомовної освіти в Україні: європейський контекст	323
Післямова	338
Додатки	343
Глосарій термінів і понять	362
Список використаних джерел	370

ПЕРЕДМОВА

Сучасні інтеграційні процеси і активізація взаємодії країн в умовах відкритого і цілісного світу вводять іноземні мови в освітні пріоритети, в обов'язкову компетентнісну складову моделі підготовки сучасного учня, студента, фахівця з вищою освітою як дієвий інструмент підготовки молодого покоління до життєдіяльності в нових умовах міжнародної взаємодії і співробітництва. Інтенсивний розвиток іншомовної освіти в останнє десятиріччя також зумовлюється ростом професійних та академічних обмінів.

Розширення діапазону міжнародного співробітництва суверенної України, посилення уваги й соціальної значимості іноземних мов, зростаючі процеси міграції також стимулюють розвиток іншомовної освіти дітей та дорослих. Сьогодні сформувалася сітка інноваційних навчальних закладів: гімназій, ліцеїв, колегіумів, в програми навчання яких вводяться нові технології й методики іншомовної освіти, які базуються на використанні передового зарубіжного досвіду в теорії і практиці шкільного вивчення іноземних мов.

В наш час в Україні введення державних освітніх стандартів нового покоління є необхідною передумовою модернізації всіх ланок освіти в рамках вимог, висунутих інституціями Ради Європи з проблем освіти і культури, зокрема в рамках проекту «Середня освіта для Європи», прийнятого учасниками Симпозіуму в Берліні у 1996 році. Суть проекту Ради Європи полягає у впровадженні компетентнісного підходу в галузі середньої і вищої освіти. Не викликає сумнівів при цьому твердження, що однією з ключових компетенцій в галузі іншомовної освіти є комунікативна компетенція, основними компонентами якої є мовна, мовленнєва і соціокультурна складові.

Необхідність кардинального переосмислення методології шкільної іншомовної освіти в Україні обґрунтовується такими чинниками:

- ♦ експериментально доведено, що рекомендовані Радою Європи типові рівні підготовки школярів з іноземних мов не відповідають рівню володіння ними в багатьох постсоціалістичних країнах, а також в Україні;
- ♦ розроблення державних освітніх стандартів не може бути проведено коректно, до тих пір поки не будуть визначені та детально описані показники типових рівнів підготовки;
- ♦ оновлення базових цілей і принципів організації шкільної іншомовної освіти в рамках міжпредметної конструкції: мова — культура — особистість, кінцевою метою якої є формування особистості суб'єкта міжкультурної комунікації.

За останні десятиріччя освітні системи країн-членів Ради Європи зазнали радикальних якісних змін в галузі шкільної іншомовної освіти, зокрема в таких розвинених країнах як Велика Британія, Німеччина, Австрія, Франція, Росія, Угорщина, Швеція, Фінляндія, Польща, Болгарія, Данія та інші. Впродовж останніх двадцяти років відбулося кількісне розширення європейської спільноти, яка носить назву Європейський Союз, до 27 країн-членів, а до складу Ради Європи нині входить 47 європейських країн. Усі країни-члени Ради Європи характеризуються різним ступенем соціально-економічного розвитку, рівнем сформованості демократичних свобод і прав особистості, але всі вони об'єднані єдиним прагненням до міжнаціонального, міжкультурного та багатомовного спілкування з метою проживання у багатомовній Європі.

Відтак у всіх країнах постає спільна проблема, що потребує негайного реформування й оновлення — створення ефективної системи шкільної іншомовної освіти.

Результати наукового аналізу свідчать, що досвід країн-членів Ради Європи щодо організації змісту, форм і методів шкільної іншомовної освіти в порівняльному педагогічному плані в нашій країні не вивчався.

Досягнення педагогічних, психологічних, лінгводидактичних, соціологічних та інших досліджень відкривають перспективи фундаментального теоретичного осмислення одержаних наукових результатів, доповнення традиційного шляху вивчення шкільної іншомовної освіти «від часткового до загального» зворотним підхо-

дом — від закономірного цілого до конкретних його форм і пошуків у реальному оточенні.

Порівняльно-педагогічне дослідження з проблем розвитку шкільної іншомовної освіти за рубежом в рамках глобалізаційних процесів здійснені Б.Вульфсоном, Н. Абашкіною, Л.Пуховською, О. Кузнецовою, Л. Гульпою, В.Жуковським, К. Салімовою, О.Джуринським, А.Сбруєвою, З.Мальковою, О.Сухомлинською та іншими дослідниками.

Винятково важливе місце в дослідженні проблем сучасної зарубіжної освіти мають праці М.Євтуха, О.Матвієнко, А.Максименка, В.Кеменя, С.Гончаренка, В.Безпалько, І.Малафійка, Т.Десятова та інших.

Актуальний матеріал щодо розгляду психологічних та методичних аспектів навчання іноземних мов містять праці С.Ніколаєвої, І.Зимньої, О.Леонтєва, Н.Гез, А.Плахотніка, В.Редька, Н.Борисенко, Ю.Пассова, І.Бім, В.Кузовльова, С.Кунанбаєвої, О.Першукової, Р.Мартінової.

У розробленні теоретико-методологічних основ шкільної іншомовної освіти значне місце належить провідним вченим-лінгводидактом Росії та західноєвропейських країн (Г.Рогова, Н.Гальскова, З.Никитенко, В.Карташова, Р.Мільруд, С.Крашен (S.Krashen), Дж. Трім (G.Trim), Р.Венцель (R.Wensel), Х.Коморовська (H.Komorowska), Д.Крістал (D.Crystal), М.Бірам (M.Byram), Л.Холмстранд (L.Holmstrand), В.Койконен (V.Koykonen).

Проблемам ранньої іншомовної освіти присвячено низку праць українських, російських вчених-педагогів і лінгводидактів з інших європейських країн (С.Роман, О.Бігич, І.Верещагіна, М.Бібалетова, А. Кубанек-Герман (A.Kubanek-German), Д.Крос (D. Cross), П.Дріскол (P.Driscoll), М.Клейн (M. Clyne), М.Ніколов (M. Nikolov), І.Факлова (I.Faklova), К.Сандін (K.Sandin). Важливими аспектами дослідження стали інноваційні підходи до формування іншомовної освіти середньої і старшої школи в країнах ЄС та Ради Європи, описані в працях О.Кузнецової, Л.Гульпи, Н.Гальскової, О.Щукіна, С.Кембел (C.Kampbel), Д. Ларсен-Фриман (D.Larsen-Freman), А.Райт (A.Wright), Ч.Карді (Cs.Cardi).

В сучасних умовах особливої актуальності набуло дослідження змісту шкільної іншомовної освіти в рамках комунікативно-орієнтованого підходу (С.Ніколаєва, Г.Захарова, Ю.Пассов, С.Кунанбаєва), соціокультурного аспекту навчання іноземних мов (О.Першукова, А.Басіна, М.Бірам (M.Bugam), П.Дойе (P.Doye), Х.Коморовська (H. Komorowska), С.Крашен (S.Krashen), розвитку мовної політики Ради Європи за принципом плюрилінгвізму і мультикультуризму (О.Коваленко, О.Матвієнко, А.Сбруєва, В.Сафонова, А.Непокупний, І.Ломакіна, Дж.Трім (G.Trim), О.Бердичівський, Д.Крос (D.Cross), В.Литлвуд (W.Littlewood), О.Джуринський.

Цілісне сприйняття галузі іншомовної освіти та її підсистем, включаючи шкільну іншомовну освіту, має важливе значення для розв'язання як локальних або національних педагогічних і соціокультурних завдань та проблем так і глобальних або загальноєвропейських і світових проблем стосовно міжнаціональної та міжкультурної комунікації.

Це, передусім, стосується виявлення і систематизації тенденцій — загальних закономірностей розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи в рамках загальноєвропейських і світових інтеграційних процесів. На жаль, тенденції визначаються педагогічною наукою переважно інтуїтивно-емпіричним шляхом, без з'ясування їх глибинної сутності, критеріїв та основ виділення і класифікації. Разом з тим, знання об'єктивних тенденцій розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти на національних рівнях освітніх систем європейських країн дає змогу визначити глобальні або загальні тенденції її розвитку.

Надзвичайно цінний фактичний матеріал сучасного стану розвитку шкільного вивчення іноземних мов в країнах ЄС та країнах-членах Ради Європи, які не входять на сьогоднішній день до складу ЄС, отримані автором з матеріалів діяльності загальноєвропейських інституцій в галузі мовної політики та мовної освіти, таких як Британська Рада, Інститут Гете (Німеччина), Французький Альянс, Європейська Федерація Національних інститутів мови (Європейський Союз), Американська фундація англійської мови (US English Foundation), Інститут Сервантеса (Іспанія), Міжнародна Асоціація

викладачів російської мови та літератури (Росія), Європейський Центр Сучасних мов (Австрія) тощо.

Ключові ідеї наукового пошуку автора спрямовуються на виявлення впливу глобалізації та інтернаціоналізації сучасного суспільства на розвиток шкільної іншомовної освіти, аналіз модернізаційних тенденцій її розвитку в світлі Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, як базового документа її стандартизації в умовах сталого розвитку суспільства, а також на зв'язок шкільної іншомовної освіти з полікультурним вихованням особистості на принципах плюрилінгвізму і мультикультуризму.

У процесі дослідження автором проаналізовано 602 джерела: серед них документи інституцій Ради Європи та Європейського Союзу, а також збірники статистичних та аналітичних матеріалів Європейської Федерації Національних інститутів мови, сучасні монографії, підручники, статті відомих вчених Західної та Східної Європи та України.

Автор висловлює глибоку вдячність своєму Вчителю натхнення і науковому консультанту доктору педагогічних наук, професору, академіку НАПН України М.Б.Свтуху, а також рецензентам монографії: доктору педагогічних наук, професору А.П.Максименку, доктору педагогічних наук, професору І.В.Малафіїку та доктору педагогічних наук, професору Т.М. Десятову, вченим-дослідникам лабораторії навчання іноземних мов Національної Академії Педагогічних Наук України, а також ректорам Рівненського державного гуманітарного університету та Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука професорам Р.М.Постоловському та А.С. Дем'янчуку. Особливу вдячність автор висловлює канцлеру Краківської академії ім. А. Моджевського доктору К.Будзовському, ректорам Університету імені Яноша Кодолані (Угорщина) доктору П.Сабо та Інституту в Антверпені (Бельгія) доктору Дж. Пітерсу за надану можливість стажування та роботи в бібліотечних фондах цих Європейських вищих навчальних закладів.

“Ті, хто не знає інших мов, не розуміють своєї власної...”

Й.В. Гете

“Wer fremde sprachen nicht kennt, weiß nichts von seiner eigenen...”

J.W. Goethe

“Those who do not know other languages do not understand their own ...”

J.W. Goether

Розділ 1.

ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН І СТРАТЕГІЇ РОЗБУДОВИ ШКІЛЬНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

1.1. Вплив глобалізації та інтернаціоналізації суспільства на розвиток сучасної іншомовної освіти

Традиції вивчати сучасні мови, якими розмовляють в провідних країнах Західної Європи, весь час набувають все більшого розповсюдження. Завдяки досягненням науково-технічного прогресу — можливості подорожувати по світу, розвитку всесвітньої телекомунікаційної мережі та Internet — сформувалося сучасне суспільство у формі так званої «глобальної спільноти». При цьому однією з найважливіших проблем стала необхідність міжнаціонального і міжкультурного спілкування. Тому вміння спілкуватися багатьма іноземними мовами стало потребою переважної більшості населення сучасних європейських країн і молоді всіх континентів.

В наш час змінюються тенденції у сфері вивчення іноземних мов на світовому рівні. В деяких країнах, зокрема в США, сьогодні сам термін «іноземні мови» трактується як «світові мови» вченими-лінгвістами і фахівцями з методики викладання мов, такими, як Д.Крістал (D. Crystal), Дж.Франклін (J.Franklin), П. Сандрок (P.Sandrok) [354].

У цьому контексті термін «іноземні мови» недостатньо відображає галузь освіти з другої мови і не може поєднати в собі міжнаціональні зв'язки різних народів світу, особливості їх мов та культур. Слово «іноземний» більше пов'язано з поняттями ізоляції, розрізнен-

ня, ніж з поняттями співробітництва, злагоди і спорідненості різних народів та країн. Не можна назвати чужими або чужомовними мови і культури народів, що проживають на території західноєвропейських країн і США та інших країн світу. З метою глобальної інтеграції в сучасному світі лінгвісти, педагоги і методисти вирішили адаптувати у використанні термін «світові мови» до сучасного поняття «іноземні мови». Звичайно, ці терміни є взаємозамінними у вживанні та спорідненими між собою і включають мови різних народів сучасного мультилінгвального і мультикультурного світу. До поняття «світові мови» входять як сучасні мови різних країн світу, так і класичні або «мертві мови», які дають змогу вивчати минуле світового суспільства. Нова назва цієї галузі вивчення має символічне значення, але разом з тим відображає реальну сучасну парадигму освіти з інших мов, а також підкреслює значимість, цінність, важливість, домінуючу роль та ексклюзивність цього аспекту суспільного життя.

Термін «світові мови» введений в обіг у важливому документі із мовної освіти США «National standards in foreign Language Education» (Національні стандарти освіти з іноземних мов. 1996 рік). Важливість та інтерес до вивчення світових мов обґрунтовується «через п'ять К (англійською мовою «five C's»):

- ♦ комунікація (обмін, взаєморозуміння, презентація ідей) — communication;
- ♦ культура різних народів (розуміння, досвід і перспективи вивчення) — cultures;
- ♦ зв'язки (підбір інформації від інших культур, її зміст) — connections;
- ♦ порівняння (порівняння інших мов і культур з рідними) — comparisons;
- ♦ суспільство (використання мов за межами школи для праці і відпочинку) — communities [354, с. 312].

Англійська мова сьогодні залишається найпопулярнішою в Європі і світі після китайської. Англomовних країн в світі — 45. Звичайно, що до них відноситься перш за все Велика Британія, яка зуміла шляхом колоніального захвату розповсюдити свою мову в усіх куточках світу, а також США, які розповсюджують свою мову мирним шляхом через засоби масової інформації по всьому світу. Французькою

мовою розмовляють в 33 країнах, арабською — в 21, іспанською — в 20 країнах, португальською — в 7 країнах, німецькою — в 5, китайською — в 3. У сучасній лінгвістиці існує поняття «світові мови». Але головним критерієм цього трактування є не кількість населення, яке розмовляє певною мовою, а важливість мови на міжнародній арені, тобто міжнародне значення мови. Так, китайська мова, якою розмовляє більше як мільярд населення, не є «світовою мовою» або мовою міжнародного чи міжнаціонального спілкування (Г.Ловцевич) [144].

Інші фахівці І.Пуфал, Н.Родз, Д.Крістіан (I.Pufahl, N.Rhodes, D.Cristian) вважають, що в світі є шість мов «світового значення»: англійська, китайська, німецька, французька, іспанська, російська. Однак, як бачимо з таблиці, це не повністю відповідає «чисельним перевагам» тих чи інших мов [529, с. 39-42].

Таблиця 1.1

**Мови світу, що мають найбільшу кількість носіїв
(дані Eurymdice 2006 року)**

<i>№№</i>	<i>Мова</i>	<i>Кількість носіїв</i>
1	китайська (мандарин)	1 075 000 000
2	англійська	514 000 000
3	хінді	496 000 000
4	іспанська	425 000 000
5	російська	275 000 000
6	арабська	256 000 000
7	бенгальська	215 000 000
8	португальська	194 000 000
9	малайська	176 000 000
10	французька	129 000 000

За даними Eurymdice, в країнах Ради Європи 95% школярів вивчають такі мови, як французька, англійська, німецька, іспанська, російська. Найрозповсюдженішою у вивченні мовою є англійська, хоча нею розмовляють в Європі лише 10% турків, 13% словаків, 14% болгарів та угорців, 34% французів тощо. В Люксембурзі французьку

мову знає 85% населення, німецьку — 81%, англійську — 45%. Як бачимо, попередні дані стверджують, що англійська мова теж далеко не користується такою популярністю в Європі, яку їй приписують. Для прикладу, в Румунії однакова кількість населення знає англійську і французьку мови. Позиції французької мови сильні в Італії і Португалії. Німецька мова розповсюджена в Центральній Європі та в країнах Балтії. В Чехії і Словачії більше людей говорить німецькою, ніж англійською. В Словенії, Польщі, Угорщині німецькою і англійською володіють відповідно однакова кількість населення. Німецькою мовою володіють багато жителів Люксембурга, Нідерландів, Данії. Крім цього, в двох останніх країнах більшість населення володіє англійською як другою рідною мовою [381].

Але незважаючи на таку багатомовність Європи, за даними Асоціації міжнародних досліджень INRA, англійська мова є основною у використанні європейців. Нею говорять 80% голландців, 78% датчан, 47% фінів, 39% італійців, 36% іспанців і португальців: в середньому в Євросоюзі нею розмовляють 33% населення. Французькою мовою (друге місце) вільно розмовляє 19% італійців, 17% британців, 14% португальців, 10% іспанців. Далі слідує німецька мова — 10% в загальному по Європейському Союзу: нею володіє 68% голландців, 42% датчан, 36% шведів; 47% європейців не знає жодної іноземної мови. Таким чином, міф про те, що європейці є поліглоти, не підтверджується. Також нічим не підкріплюється легенда про те, що європейці є в своїй сукупності двомовними: 74% населення стверджує, що не володіє другою іноземною мовою, лише 8% стверджує, що володіє другою мовою французькою і 7% — другою мовою англійською [545].

За даними досліджень INRA стало відомо також, що 42% європейців вважають вивчення мов дуже корисним заняттям, 38% — корисним, 10% — не дуже корисним, і 12% — зовсім непотрібним. Не дуже корисним і зовсім непотрібним заняттям вивчення мов вважають 39% жителів колишньої Німецької Демократичної Республіки, а корисним заняттям вважають 97% датчан і 91% греків та 89% шведів. Серед тих, хто не визначився — 10% португальців і 9% австрійців та ірландців [382; 411].

Треба відзначити, що за віковим критерієм найбільша кількість поліглотів виявилась у віці від 15 років до 24, а найменша — серед тих, кому за 55 років.

Статистики визначили також і рейтинг використання мов в світовій мережі Internet: англійська мова займає 35,8 %, китайська — 14,1 %, японська — 9,5%, іспанська — 9%, далі німецька — 7,3%, французька — 7,2%, португальська — 3,9%, російська — 2,5%, арабська — 1,1% [381].

Сучасна мовна ситуація у світі характеризується суперництвом процесів мовної дивергенції та конвергенції. З одного боку, існує близько п'яти тисяч мов, якими послуговується людство на п'яти континентах. Точної кількості мов досі не встановлено, позаяк остаточно не визначено статус деяких говірок в Азії, Африці та Океанії, і питання про те, чи є вони окремими мовами чи діалектами інших мов, залишається відкритим.

З іншого боку, спостерігаємо тенденцію до значного поширення п'яти-семи мов, які прагнуть увійти до клубу так званих світових мов. Йдеться насамперед про англійську, іспанську, французьку, арабську, португальську, російську. Ці мови, на думку М.Сельсе-Марсія (M.Celce-Murcia), є національно негомогенними, тобто розподіляють свої функції, обслуговуючи різні нації і різні культури. Першість у клубі світових мов тримає англійська. За різними оцінками нею розмовляють від 400 до 800 млн. людей, як тих, для кого ця мова є першою або рідною, так і тих, для кого вона стала другою або іноземною мовою спілкування. Посідаючи друге місце за кількістю носіїв після китайської, англійська мова широко використовується різними спільнотами в Європі, Америці, Азії, Африці, Австралії для обмінів у галузі інформації, освіти, науки, культури, бізнесу тощо. Вона стала першою мовою глобальної інформаційної мережі Інтернет [343].

Вибір англійської на роль першої мови міжнародного спілкування зумовлений низкою внутрішніх (мовних) і зовнішніх (позамовних) чинників. Дослідники М. Бадоньї та М. Баришников відзначають, що серед живих мов англійська вирізняється раціональною внутрішньою організацією, відносною простотою граматичної будови і ба-

гатством словникового складу, у межах якого існує можливість створювати розгалужені терміносистеми [15, с. 31].

Історичною подією, яка дала поштовх утвердженню англійської як першої міжнародної мови, була перемога союзників у Другій світовій війні і створення Організації Об'єднаних Націй. Цьому безумовно сприяли економічна і військова потуга США, американський неолібералізм, який продовжує приваблювати мільйони людей в усьому світі.

Однак сучасний стан англійської мови засвідчує, що вона не є чимось однорідним і розпадається на ряд варіантів (британський, американський, канадійський, австралійський тощо), у яких процеси дивергенції і конвергенції конкурують між собою. Історично виникнення варіантів англійської мови, так само як і іспанської, французької, португальської тощо, було зумовлено розпадом колоніальних імперій і відходом від мовних норм колишніх метрополій, що було пов'язано з усвідомленням своєї окремішності новоутвореними національними спільнотами. Втім, варіантність англійської та інших поліетнічних мов має свої межі і не зачіпає ядра граматичної системи та лексичного складу. Внаслідок взаємодії варіантів мови з'являється тенденція до утворення усередненої нормативної моделі, яка охоплює найбільш поширені варіантні явища. Стосовно англійської можна сказати, що в її усередненій нормі переважає англо-американський елемент, який має істотний вплив на розвиток інших варіантів англійської мови, у тому числі й на британський. Саме ця норма стає основою для вивчення англійської у світі. Її часто асоціюють з роботизованою *Lingua franca*, за якою не стоїть певна культурна традиція. Небезпека поширення такої мови полягає в можливості її подальшого лексичного та стилістичного збіднення, а також граматичного спрощення [343, с. 254-255].

Натомість стрімке поширення англійської мови, як першої мови міжнародного спілкування, сприяє розвитку як індивідуальної, так і колективної двомовності (багатомовності) за схемою «національна мова (L1) + одна-дві мови широкого вживання (L.2, L.3)». Сьогодні в таких країнах Європи, як Данія, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Фінляндія важко знайти людину, яка б не володіла англійською. Нею тією чи іншою мірою користуються 90 % населення цих країн.

А більшість нідерландців, наприклад, вважає своїм обов'язком вивчити ще французьку або німецьку, які є мовами сусідів [600]. Для порівняння: на теренах України та Росії кількість тих, хто володіє англійською мовою, за різними оцінками, не перевищує 7-8 %, а всього знавців іноземних мов тут не більше 15 % [285].

Вважається, що через декілька років 1,5 мільярда людей — чверть всього світового населення — буде розмовляти англійською. Німецькою мовою зараз розмовляють 120 мільйонів чоловік у світі. 24% європейців вважають німецьку мову рідною, а 8% населення, країн-членів ЄС, вивчають німецьку мову як іноземну. Три чверті світової кореспонденції, 80% електронної пошти в Інтернеті зараз ведеться англійською. 28 % книжкової продукції у всьому світу виходить німецькою мовою (тобто, кожна десята книга у світі). Отже, можна гіпотетично “дійти висновку”, що незабаром усі люди будуть розмовляти англійською або, в крайньому випадку, ще й німецькою мовою [383].

Однак, навіть за високого відсотка двомовного населення питання про надання англійській мові офіційного статусу не ставиться. Нещодавня спроба поставити його в Японії чи Китаї не мала успіху. Знання англійської та інших мов широкого вживання розглядається мовцями як необхідна реальність, а не як вища цінність, що цілком відповідає типові горизонтальної двомовності, коли рідна та друга (іноземна) мова вважаються мовами одного рівня на шкалі цінностей. При цьому власна мова виступає як гарант збереження національно-культурної ідентичності (З. Рао (Z. Rao) [533].

Визнаючи культурну цінність кожної мови незалежно від ступеня її поширеності, світове співтовариство через міжнародні організації відстоює ідею збереження всіх існуючих мов, у тому числі і так званих малих, які є мовами етнічних меншин і не мають офіційного статусу у відповідних державах. На їх захист неодноразово приймалися резолюції ЮНЕСКО, Ради Європи та інших організацій. Відома, зокрема, Європейська Хартія регіональних мов, яка є обов'язковою для виконання всіма державами — членами Ради Європи і яка передбачає можливість використання цих мов як засобів офіційного спілкування на регіональному рівні. Європейський союз фінансує спеціальний проект «Меркатор» на підтримку мов етнічних меншин у різних

країнах Європи. Ідея збереження мовної багатоманітності знайшла своє втілення і в проголошенні 2001 року Європейським роком мов [32, с. 138].

Умовою збереження мовної багатоманітності світу є практичний розвиток двомовності і багатомовності тих, хто в ньому живе, заохочення до такого розвитку з боку тих, хто визначає мовну політику.

Сьогодні в європейському освітньому просторі в рамках мовної політики формується сучасна мовна та іншомовна освіта, в яких вагоме місце займає англійська мова як одна з найперспективніших світових мов. Таким чином, проаналізувавши сучасний стан її функціонування, можна виділити три найважливіші її функції: соціальну, освітню і технологічну (таблиця 1.2) [264].

Таблиця 1.2

**Англійська мова як складова частина гуманітарної
та технологічної культури сучасного суспільства**

Соціальне значення			Освітнє значення			Технологічне значення		
Засіб формування культури	Засіб розширення світогляду	Засіб соціалізації особистості	Оволодіння англійською мовою	Формування соціокультурних навичок	Формування комунікативних навичок	Мова комп'ютера	Засіб мультимедіа	Мова як засіб сучасної науки, бізнесу, технології

Проаналізувавши сучасні тенденції поширення іноземних мов та виділивши ведуче місце англійської мови в контексті європейського та світового суспільного розвитку, потрібно зазначити, що на сучас-

ному етапі кардинальні величезні зміни щодо популярності іноземних мов, змісту іншомовної освіти та методик вивчення різних мов, а саме:

- ♦ дедалі частіше в практику мовної освіти замість терміну «іноземні мови» входить термін «світові мови», поєднуючи в собі міжнародні, міжнаціональні зв'язки різних народів, особливості їх культур і мов;
- ♦ на сучасному етапі розвитку світової суспільноти виділяють шість мов світового значення: англійська, китайська, німецька, французька, іспанська, російська. Однак чисельність населення, що розмовляє певною мовою, не впливає на загальне розповсюдження мови в світі;
- ♦ англійська мова і надалі залишається мовою найбільшого впливу на суспільне спілкування і суспільне життя в силу попередніх причин популярності, а також ще й тому, що вона є мовою сучасних інформаційних та комп'ютерних систем і технологій;
- ♦ найшвидшими темпами на початку ХХІ століття розповсюджується іспанська мова, яка з американського континенту поширюється на країни південно-східної Азії та Австралії [109; 169].

Мовні стратегії розглядаються Т. Скубашевською [225], як механізми освоєння і користування іноземними мовами в багатомовному культурному просторі. Їх сукупність є основним культурним комунікаційним засобом, провідним елементом соціалізації особистості, її аккультурації. Спираючись на досягнення таких наук, як семіотика (аналіз знакового представництва мови), лінгвістика (аналіз природних мов), культурна семантика (аналіз мови як засобу відображення смислу) філософія освіти розглядає мовні стратегії як засіб розуміння народами культурних відмінностей одне від одного, осягнення цих відмінностей як унікального формовитвору єдиної людської сутності, досягнення на цій основі їх (особливостей) толерантного сприйняття. Вони розглядаються як засіб подолання непорозуміння (неадекватного розуміння), яке завжди виникає при комунікації культур у багатокультурному просторі.

Освоєння мовних стратегій є пріоритетним напрямом освітньої політики країн-членів Ради Європи. Ця ж норма є в даний час пріоритетною й для України. Сьогодні не можна не дооцінювати в іншомов-

ній освіті європейських країн роль і місце французької, німецької та іспанської мови, а також держав-носіїв цих мов, які роблять вагомий вплив у розвиток освіти в епоху глобалізації та інтернаціоналізації суспільства [119].

Політика французького уряду по відношенню до мови є складовою частиною державної культурно-освітньої програми, спрямованої на розповсюдження французьких культурних цінностей, зміцнення ролі французької мови в європейському просторі та підтримку її ідентичності. Однак для Франції важливою є проблема регіональних мов, так як на її території розповсюджені і вважаються рідними для місцевого населення сім мов та діалектів: баскська, бретонська, фламандська, ельзаська (німецька), каталонська, корсиканська (італійська), окситанська [266]. Протягом кількох століть регіональні мови переживали дискримінацію, а державна політика була спрямована на їх повне знищення. Ситуація докорінно змінилась після другої світової війни, коли у 1951 році було прийнято закон Дексона, за яким допускалося факультативне викладання регіональних мов. Сьогодні лінгвістична політика Франції направлена на повагу до її мовного розмаїття.

Не зважаючи на те, що політика французької держави збігається із загальноєвропейською мовною політикою, Франція лосі не ратифікувала Хартію регіональних та меншинних мов [32]. У країні є прибічники і противники Хартії: перші наполягають на ратифікації Хартії з метою захисту багатой культурної спадщини країни і поваги до права вибору мови повсякденного спілкування, інші наводять аргументи на користь захисту національної єдності і єдиної державної французької мови.

На сьогодні Франція вважається багатонаціональною державою, і її населення складається з 85,6% французів і 14,4% етнічних меншин, що дає змогу вважати населення не зовсім однорідним на противагу сусідній Німеччині. У Франції досить популярною є двомовна або білінгвальна освіта. Відродження регіональних мов несе в собі проблему їх викладання, тому що нові регіональні мови становлять синтез більш-менш близьких діалектів, якими говорять на невеликих територіях [62; 266].

Розділ 6.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ РАДИ ЄВРОПИ

6.1. Порівняльний аналіз глобальних та національних тенденцій розвитку шкільної іншомовної освіти

У Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) серед пріоритетних напрямків державної освітньої політики визначено інтеграцію вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього простору, що потребує удосконалення шкільної та вищої освіти [175]. Сучасні стратегії реформування освіти в нашій країні тісно пов'язані з модернізацією середньої та вищої іншомовної освіти [240].

Для України, яка намагається інтегруватись у міжнародний освітній простір, особливо важливим є створення умов для оволодіння іноземною мовою. Якщо раніше іноземна мова вивчалася лише для здобуття певної суми знань як одного з обов'язкових предметів шкільної програми, то з появою спеціалізованих шкіл, та із змінами в суспільстві метою вивчення іноземної мови стало оволодіння нею як засобом міжособистісного спілкування відповідно до соціального замовлення в сучасному суспільстві [7].

Глобалізація з її суперечливими явищами, що має тенденцію до посилення, висуває перед освітою складне завдання: підготувати молодь покоління до життя в умовах багатонаціонального і полікультурного простору, виробити вміння спілкуватися і співпрацювати

з людьми різних національностей, менталітетів і культур (В. Баркасі) [14].

У міру того як змінюються цілі навчання іноземної мови (навчання мови, мовлення, мовленнєвої діяльності, спілкування) відбуваються зміни в системі навчання та організації іншомовної освіти [84]. Іноземну мову починають вивчати в дитячих садках, в початковій школі. Відповідно до закону адекватності, за яким певна мета досягається тільки відповідними або адекватними їй засобами, в наше життя входять нові стандарти, нові навчальні плани, нові програми, сучасні комунікативно-спрямовані підручники та інтерактивні методи навчання.

Комунікативний підхід до навчання іноземної мови якнайповніше відображає специфіку її вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах в переважній більшості країн-членів Ради Європи. Реалізація комунікативного підходу у навчальному процесі означає, що вироблення іншомовних мовленнєвих умінь і навичок в учнів відбувається в процесі їх іншомовної мовленнєвої діяльності, тобто оволодіння засобами спілкування спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування.

Метою комунікативно-орієнтованого навчання є оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування.

Об'єднання європейських країн у єдиний Європейський Союз, створення спільного ринку, укрупнення та інтернаціоналізація промислових підприємств, мобільність і багатомовність в Європі зумовили різке підвищення зацікавленості до вивчення іноземних мов як інструмента комунікації та взаємодії. Той факт, що сучасні учні на початок третього тисячоліття працюватимуть на міжнародних підприємствах, застосовуючи на практиці знання іноземних мов, та пов'язана з цим потреба у вихованні в дітей єдності, відкритості, толерантності, зацікавленості мовою і культурою інших народів і повага до них надають вивченню іноземної мови політичної ваги. У документах Ради Європи, Європейської асоціації педагогічної освіти, Ради культурної співпраці зазначено, що цілеспрямоване вивчення іноземної мови, а то і кількох мов має стати пріоритетом розвитку як шкільної, так і педагогічної освіти. Проект Ради Європи «Сучасні мови» та «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчен-

ня викладання, оцінювання» мають на меті сприяти підвищенню ефективності вивчення іноземної мови за рахунок збільшення часу на оволодіння нею завдяки запровадженню вивчення іноземної мови у початковій школі [187; 200].

Вивчення іноземної мови в ранньому віці в школах країн Європи зумовлено цілим рядом психолого-фізіологічних і соціально-політичних чинників. Важливим аргументом на користь раннього навчання іноземної мови, з погляду фізіології і психології, є закінчена нейрофізіологічна зрілість мозку. Неабияку роль в організації іншомовного спілкування учнів початкової школи відіграють їх здібності до імітації, розвинута уява та пов'язані з нею творчі здібності, дитяча безпосередність, що забезпечує високу ступінь комунікабельності дітей і таким чином успішність іншомовного спілкування. Важливими чинниками є також набуття учнями вже в початковій школі мовного досвіду та відчуття мови. За умови правильної організації навчального процесу раннє навчання іноземної мови може стати значним внеском в інтелектуальний розвиток дитини. Раннє ознайомлення дітей з цінностями культури інших народів на уроках іноземної мови, виховання їх у дусі толерантності, відкритості, поваги до людей всієї планети сприяє справі миру і взаємоповаги, а отже, політичній стабілізації та рівновазі у всьому світі [203; 582].

Говорячи про важливість вивчення іноземних мов для успішної розбудови вільної і незалежної України, тобто фактично побудови держави з новою соціальною, економічною і політичною структурою, ми, безперечно, маємо на увазі, що вивчення будь-якої мови взагалі сприяє значною мірою всебічному розвитку особистості, оскільки створює умови для вільного спілкування, відкриває для людини доступ до скарбниць людської мудрості життєвого досвіду, прискорюючи таким чином прогрес усього суспільства [209].

Незалежна Україна потребує висококваліфікованих, багатопрофільних фахівців із знанням кількох іноземних мов, професіоналів, здатних абсорбувати все нове і прогресивне, готових до генерації і запровадження свіжих оригінальних ідей, а також до вигідної участі в міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до України в Європі та всьому світі. (Додаток І).

Наукове видання

ТАДЕЄВА Марія Іванівна

**РОЗВИТОК
СУЧАСНОЇ ШКІЛЬНОЇ
ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ
В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ
РАДИ ЄВРОПИ**

Монографія

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Тетяна Риженко*

Обкладинка ???????

Комп'ютерна верстка *Надії Магальяс*

Підписано до друку ?????2011. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 25,11. Умовн. фарбо-відб. 25,11.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com,
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1948-4

9 789661 019484